

Andreea-Raluca BARBOȘ, Decebal NEDU***

IULIA MAIOR ȘI TRANSMITEREA PUTERII IMPERIALE

-Rezumat-

Influența și colaborarea Octaviei cu Augustus s-au dovedit hotărâtoare în apariția ideii dinastice. Din păcate, nu putem ști cu exactitate când s-a conturat o astfel de idee, dar putem folosi ca punct de referință anul 25 a. Chr., când Iulia Maior a fost căsătorită cu Caius Marcellus, fiul Octaviei din primul său mariaj. Conceptul dinastic pare să se fi conturat însă mult mai evident când Iulia Maior, văduvă fiind, a fost căsătorită, în anul 21 a. Chr., tot din inițiativa Octaviei, cu Marcus Vipsanius Agrippa. Deși regimul lui Augustus nu avea un caracter ereditar, adopția nepoților Gaius și Lucius în anul 17 a. Chr. a reprezentat o declarație publică a intențiilor sale. Decesul lui M. Vipsanius Agrippa, urmat de cel al Octaviei, i-au permis Lievei Drusilla, soția lui Augustus, să devină artizanul celui de-al treilea mariaj al Iuliei Maior cu Tiberius. Deși căderea în dizgrație a fiicei lui Augustus a fost cea care a lovit puternic imaginea idealizată a casei imperiale, până în anul 4 p. Chr., când Tiberius a intrat prin adopție în ginta Iulia, linia succesorală trasată cu 21 de ani mai înainte nu a fost afectată. Istoricii antici au sugerat că exilul Iuliei Maior s-ar fi datorat intrigilor Lievei Drusilla, care și-a început astfel lupta pentru impunerea lui Tiberius ca succesor la purpura imperială.

Cuvinte cheie: Iulia Maior, Augustus, Livia, Tiberius, Pandateria, exil.

IULIA MAIOR AND THE TRANSMISSION OF THE IMPERIAL POWER

-Abstract-

The influence exerted by Octavia upon Augustus and their collaboration proved to have a decisive role in the apparition of the dynasty line. Unfortunately, we can not precisely know when the concept of the dynasty took shape; nevertheless, we feel entitled to take as a reference point the year 25 BC, when Julia Maior married Caius Marcellus, the son of Octavia, born out of her first marriage. The concept of their dynasty seems to have taken a more definite shape in 21 BC, at the moment when Julia Maior, widowed, married Marcus Vipsanius Agrippa, at Octavia's will. Although the

* Cercetător privat (barbos.andreea@yahoo.com).

** Universitatea „Dunărea de Jos” Galați (decebal.nedu@ugal.ro).

regime of Augustus did not have a hereditary character, the adoption of his nephews, Gaius and Lucius, in the year 17 BC, meant the public statement of his intentions. The death of M. Vipsanius Agrippa, followed by Octavia's, allowed Livia Drusilla, Augustus's wife, to enact the third marriage of Julia Maior, with Tiberius. Although Augustus's daughter fall into disgrace severely damaged the idealized image of the imperial house, until the year 4 AD, when, through adoption, Tiberius joined gens Julia, the succeeding line established 21 years before had not been affected. Ancient historians suggested that the exile of Julia Maior had been caused by the plots of Livia Drusilla which, through these actions, started her struggle to impose Tiberius as the successor at the imperial throne.

Keywords: Julia Maior, Augustus, Livia, Tiberius, Pandateria, exile.

La Roma nu se punea problema eredității de drept, odată ce regimul augusteic nu avea un temei juridic, dar a existat o ereditate *de facto* prin adoptarea unui fiu și succesor. Sub iulio – claudieni, deși investirea principelui se făcea pe baza unei *lex curiata de imperio*, calitate care nu putea trece de la un principe la altul, legăturile de rudenie au fost esențiale. Astfel, Iulia Maior a fost prima victimă a politicii impuse de Augustus prin căsătoriile succesive cu Caius Marcellus, Marcus Vipsanius Agrippa și Tiberius. Misiunea ei era aceea de a asigura continuitatea familiei prin nașterea copiilor și de a legitima succesiunea primului principe.

Iulia Maior era unicul copil biologic al lui Augustus, conceput în timpul scurtei căsnicii cu Scribonia (40-39 a. Chr.). Totodată, ea era rudă prin alianță cu Sextus Pompeius și, prin adopția fratelui Scriboniei în familia Liviilor, era înrudită cu Livia Drusilla¹. Nașterea Iuliei Maior, în anul 39 a. Chr., a fost urmată, la scurt timp, de divorțul părinților, datorat fie caracterului extrem de dificil al Scriboniei, așa cum încerca Octavianus să justifice repudierea soției, fie din cauza relației începute de acesta cu Livia și a dorinței sale de a o lua în căsătorie². Octavianus nu s-a preocupat să demonstreze în ce anume consta „perversitatea moravurilor” Scriboniei, dar cert este că izvoarele literare au scos în evidență un caracter nobil, capabil să protesteze împotriva nedreptăților comise de principe împotriva propriei fiice.

¹ E. D. Huntsman, *Livia before Octavian*, în „Ancient Society”, 39 (2009), p. 155.

² Suetonius, *Augustus* 62.2; P. M. Swan, *The Augustan Succession: An Historical Commentary on Cassius Dio's History, Books 55-56 (9 BC-AD 14)*, Oxford, 2004, p. 109; B. Levick, *Julians and Claudians*, în „Greece and Rome”, 22.1 (1975), p. 34; A. A. Barrett, *Livia: First Lady of Imperial Rome*, London, 2002, p. 20.

Conform legilor romane, Iulia Maior urma să fie crescută în casa tatălui ei, mama retrăgându-se probabil în casa părintească sau pe o proprietate personală. Totuși, având în vedere implicarea lui Octavianus în tumultul politic de după anul 40 a. Chr., pare posibilă ipoteza lui E. Fantham, care sugera că pruncul fusese lăsat în grija mamei biologice cel puțin pentru o perioadă. De altfel, Octavianus, contractând o nouă căsnicie cu o femeie a cărei fecunditate fusese demonstrată, avea speranța nașterii unui fiu, ceea ce îi limita oarecum interesul pentru Iulia Maior³. Pentru aceeași perioadă, este atestat în casa Scriboniei un *grammaticus*, Aphrodisius, sclav cumpărat pentru a asigura educația unuia dintre copii, cel mai probabil fiica lui Octavianus. Conform lui Suetonius, sclavul a fost eliberat de fosta soție a triumvirului, dar utilitatea sa a fost întreruptă în momentul în care Iulia a fost adusă în casa părintelui său⁴. Probabil, după decesul lui Ti. Claudius Nero survenit în 33-32 a. Chr., au fost aduși în casa lui Octavianus toți cei trei copii, Tiberius și Drusus Maior, fiii Liviei, și Iulia Maior⁵. Din păcate, nu avem date referitoare la procesul de integrare al Iuliei în noua familie și nici informații detaliate despre educația primită sub supravegherea Liviei și a tatălui său.

E. D. Huntsman și A. A. Barrett susțin că Iulia Maior nu a părăsit casa lui Octavianus după repudierea mamei sale, iar Livia, lipsită de posibilitatea de a se ocupa de proprii copii, a preluat sarcina creșterii și educării fiicei sale vitrege⁶. Unele izvoare o indică pe Livia ca fiind o mamă extrem de strictă, iar în raport cu membrii iulieni ai familiei acționând chiar ca o *noverca*⁷. Macrobius însă, preluându-l pe Avienus, un admirator al Iuliei Maior, nu arată existența unui conflict deschis între Livia și Iulia Maior, ci mai degrabă tensiuni specifice diferenței dintre generații și stiluri de viață⁸. R. A. Bauman opina că incidentul petrecut la un spectacol de gladiatori, relatat de Macrobius⁹, poate fi considerat relevant în analiza relației tensionate dintre Iulia Maior și Livia¹⁰. Aceasta din urmă, acompaniată de bărbați plini de gravitate, s-a simțit deranjată de faptul că Iulia Maior a apărut în public însoțită de o mulțime de tineri lipsiți de inhibiții, atrăgând astfel atenția celorlalți spectatori¹¹. Deși Livia îi putea atrage atenția Iuliei Maior, ea a preferat să-i ofere lui Augustus ocazia să discute cu fiica sa, ceea ce ne permite să credem că ambele femei încercau diplomatic să evite conflictele directe.

³ E. Fantham, *Julia Augusti. The Emperor's Daughter*, New York, 2006, p. 23, 68.

⁴ Suetonius, *De illustribus grammaticis* 19; E. Fantham, *op. cit.*, p. 23.

⁵ E. Fantham, *op. cit.*, p. 25, 68.

⁶ E. D. Huntsman, *op. cit.*, p. 154; A. A. Barrett, *Tacitus, Livia and the Evil Stepmother*, în „Rheinisches Museum für Philologie”, 144 (2001), p. 173.

⁷ Tacitus, *Annales* 1.3.3, 1.6.4, 1.10.4, 1.33.6.

⁸ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.6; E. D. Huntsman, *op. cit.*, p. 154; E. Fantham, *op. cit.*, p. 125.

⁹ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.6.

¹⁰ R. A. Bauman, *Women and Politics in Ancient Rome*, London, 1994, p. 111.

¹¹ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.6.

De altfel, relația cu Augustus pare să fi fost una afectivă și relaxată, principele fiind dispus să-i tolereze fiicei sale aproape orice capriciu vestimentar sau comportamental, considerând că are „doi copii alintați: Republica și Iulia”¹². În acest context, reproșurile aveau menirea de a o face atentă, dar nu prevestea vreă măsură drastică¹³. Educația aleasă și „caracterul ei plin de omenie și blândețe și sufletul gingaș”¹⁴ nu se puteau forma într-un mediu ostil, ci într-o familie în care toate acestea erau apreciate și folosite pentru formarea copiilor.

Din educația Iuliei Maior nu au lipsit, bineînțeles, elementele domestice specifice activităților matroanelor romane, bine apreciate de bărbați: controlul asupra gospodăriei, prelucrarea lânii și confecționarea hainelor. Suetonius nota că Augustus se lăuda permanent cu hainele lucrate de femeile din familia sa¹⁵, iar rigoarea era păstrată prin interzicerea discuțiilor care nu puteau fi înregistrate în jurnalul zilnic al casei¹⁶. Cel mai probabil, Livia, Iulia Maior și celelalte femei din familie nu se ocupau personal de fabricarea hainelor, dar erau obișnuite să controleze și să conducă astfel de activități.

În ciuda educației, stilul de viață și poziția socială deținută de Iulia după victoria tatălui său la Actium au trezit în ea aroganța și sentimentul de superioritate, precum și credința că, fiind fiica lui Augustus, i se poate tolera sau permite absolut orice. Toate acestea se pare că s-au manifestat însă relativ târziu, după ce principele a forțat-o să se căsătorească cu Tiberius¹⁷.

Lipsa speranței de a mai avea și alți copii cu Livia l-a determinat pe Octavianus să își considere fiica un bun instrument pentru îndeplinirea dezideratelor sale. Imediat după anul 40 a. Chr., Octavianus nu avea perspectiva unei domnii și cu atât mai puțin a creării unei dinastii, iar ceea ce conta la acea dată erau alianțele politice și militare. Pentru obținerea celor mai bune rezultate, inițial el s-a orientat, la sfatul Octaviei, spre M. Antonius, al cărui fiu, Marcus Antonius Antyllus, putea fi o bună partidă, pecetluind odată în plus alianța celor doi generali¹⁸. Cum relația dintre el și M. Antonius s-a deteriorat, nici logodna celor doi copii nu s-a concretizat printr-un mariaj, tânărul fiind executat în anul 30 a. Chr. din ordinul lui Octavianus¹⁹. Suetonius înregistra faptul că, după destrămarea logodnei, M. Antonius scrisese într-o notă acuzatoare că Octavianus căuta să

¹² Macrobius, *Saturnalia* 2.5.4; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 111.

¹³ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.3-7; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 110.

¹⁴ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.2.

¹⁵ Suetonius, *Augustus* 73.

¹⁶ Suetonius, *Augustus* 64.2.

¹⁷ Velleius Paterculus 2.100; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 113; E. Fantham, *op. cit.*, p. 132.

¹⁸ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 92.

¹⁹ Suetonius, *Augustus* 63.2, 17.5; Plutarch, *Antonius* 81.1, 87.1; Cassius Dio 51.15; E. Fantham, *op. cit.*, p. 27; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 92; J. P. V. D. Balsdon, *Roman Women. Their History and Habits*, London, 1962, p. 70.

încheie o alianță cu regele Cotys al geților, prin căsătoria acestuia cu Iulia. De altfel, însuși triumvirul dorea să renunțe la Livia pentru a se căsători cu fiica aceluiași rege²⁰. Din păcate, nu deținem alte date referitoare la cele notate de Suetonius și nici nu putem fi siguri că aceste informații pot fi considerate de încredere, având în vedere schimbul de scrisori calomniatoare dintre cei doi triumviri.

Încheierea conflictelor cu adversarii politici direcți, restabilirea păcii și „restaurarea Republicii”, urmate de acordarea unor onoruri excepționale, nu au mai scos în evidență personajele feminine din casa lui Augustus pe scena publică. Lupta pentru putere urma să se dea în interiorul familiei. Aici, după 23 a. Chr. probabil, se vor forma două facțiuni, cea condusă de ambițioasa Livia și cea a Octaviei, permanent atentă în promovarea intereselor liniei directe a iulienilor.

Dorința Liviei de a fi cât mai aproape de centrul puterii s-a manifestat începând cu anul 32 a. Chr., când și-a logodit fiul, pe Tiberius, cu Vipsania, fiica lui M. Vipsanius Agrippa. De fapt, această logodnă era avantajoasă pentru toți cei implicați. Livia reușea astfel să-i garanteze lui Octavianus loialitatea lui Agrippa²¹, iar acesta din urmă, având origini plebeiene modeste²², putea spera că descendenții săi urmau să fie moștenitori ai ginei Claudia cu reale șanse de a ocupa cele mai importante magistraturi romane²³.

Spre deosebire de Livia, Octavia a acționat mult mai eficient în anul 28 a. Chr., când și-a căsătorit fiica, pe Marcella Maior, cu M. Agrippa, proaspăt divorțat de Pomponia, fiica lui Caecilius Atticus²⁴. Așadar, legăturile generalului Agrippa cu familia directă a lui Augustus erau mult mai strânse decât cu ramura claudiană²⁵. De altfel, în momentul acestei căsătorii, M. Agrippa își demonstrase calitățile de general, iar onorurile primite erau din ce în ce mai valoroase, pe când, în anul 32 a. Chr., confruntările militare erau în perspectivă, iar pasul făcut de Livia nu putea avea la bază dorința de a-l lega pe acesta de familia sa. De altfel, Cornelius Nepos nota că logodna lui Tiberius cu Vipsania fusese aranjată de bunicul acesteia, Caecilius Atticus, vechi prieten al lui Cicero și un apropiat al lui Octavianus²⁶. Motivele alegerii Octaviei au fost dezbătute de-a lungul timpului, însă nu putem crede că aceasta ar fi anticipat o eventuală căsătorie a Iuliei Maior cu M. Agrippa. Izvoarele nu menționează intenția lui Octavianus de a-și logodi fiica cu M. Agrippa

²⁰ Suetonius, *Augustus* 63.2.

²¹ R. Syme, *The Roman Revolution*, Oxford, 1939, p. 345.

²² Velleius Paterculus 2.96.1; Tacitus, *Annales* 1.3.1.

²³ A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 32.

²⁴ *Ibidem*, p. 32.

²⁵ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 102.

²⁶ Cornelius Nepos, *Atticus* 19.4; G. Marañón, *Tiberius. A Study in Resentment*, London, 1956, p. 36.

și nici nu oferă informații referitoare la dejucarea unui astfel de plan de către Octavia.

Planul Octaviei de a-l căsători pe Marcellus cu Iulia Maior a luat naștere probabil după celebrarea triplului triumf al lui Octavianus din anul 29 a. Chr.²⁷, mai ales că, ulterior căsătoriei cu M. Antonius, aceasta a petrecut câțiva ani în Orient, unde a putut observa importanța legăturilor dinastice pentru conservarea puterii. De altfel, căsătoria Iuliei Maior cu vărul său primar a indicat foarte clar intenția lui Augustus de a nu permite pătrunderea elementelor străine în interiorul familiei sale, în special a claudienilor²⁸.

În anul 25 a. Chr. Augustus nu se afla la Roma, însă căsătoria fiicei sale în vârstă de 13-14 ani cu Marcus Claudius Marcellus, născut cu câteva luni înaintea lui Tiberius, în anul 42 a. Chr., a fost oficiată de M. Agrippa în baza procurii primite de la principe²⁹. Acesta a fost momentul primei încheștări a celor două grupări care formau familia lui Augustus³⁰. Claudienii ar fi putut fi mulțumiți de turnura pe care o luaseră lucrurile, Marcellus aparținând acestei ginți, însă influența Octaviei și rolul acesteia în perioada anterioară înfrângerii lui M. Antonius i-a determinat pe locuitorii Romei să o perceapă atât pe ea, cât și pe fiul său, ca veritabili iulieni. De aceea, putem accepta ideea că iulienii nu erau neapărat membrii familiei lui Augustus, ci susținătorii săi politici³¹.

Din momentul căsătoriei, cariera lui M. Marcellus a cunoscut o ascensiune fulminantă, demonstrând afecțiunea și aprecierea primite din partea lui Augustus. Calitățile tânărului, în mod cert cunoscute și principelui, au fost lăudate de Velleius Paterculus și Seneca, ambii enumerând printre atuurile sale competența, inteligența și echilibrul³². Din păcate, nu deținem informații cu privire la reacția Liviei față de favorurile de care beneficia nepotul și, în același timp, ginerele soțului său. Putem crede totuși că Livia, o femeie extrem de ambițioasă, și-ar fi dorit ca Tiberius să fi fost ales pentru a deveni soțului Iuliei Maior³³.

Cassius Dio nota că M. Marcellus a obținut permisiunea de a participa la ședințele Senatului ocupând un loc printre foștii pretori, iar consulatul îi era accesibil cu zece ani mai devreme decât vârsta legală³⁴. Pe lângă toate acestea, M. Marcellus a fost numit cvestor, iar Tiberius, beneficiind la rândul său de

²⁷ E. Fantham, *op. cit.*, p. 28; G. Marañón, *op. cit.*, p. 69.

²⁸ Plutarch, *Antonius* 87.2; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 101.

²⁹ Cassius Dio 53.27.

³⁰ G. Marañón, *op. cit.*, p. 69.

³¹ Tacitus, *Annales* 1.2.1; B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 31.

³² Velleius Paterculus 2.93; Seneca, *Ad Marciam de consolatione* 2.3.

³³ A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 33, 36; G. Marañón, *op. cit.*, p. 37.

³⁴ Cassius Dio 53.28; R. Seager, *Tiberius*, Oxford, 2005, p. 12, 16.

accelerarea carierei cu cinci ani, a fost numit edil³⁵. Promovarea celor doi tineri, dar în special cea a lui M. Marcellus, a atras nemulțumirea ambițiosului general M. Agrippa. Acesta, potrivit analizei făcute de G. Marañón, dorea să i se alăture lui Augustus la exercitarea puterii, mizând atât pe cariera sa spectaculoasă, cât și pe alianța sa matrimonială³⁶.

În anul 23 a. Chr., în timpul celui de-al unsprezecelea consulat, conform relatării lui Cassius Dio, Augustus s-a îmbolnăvit atât de grav încât cei din jurul său nu mai sperau în recuperarea sa³⁷. Deși reprezentanții senatorilor și ai cavalerilor fuseseră convocați pentru a fi înștiințați de situația Imperiului Roman, iar aceștia sperau să asiste la transferul atribuțiilor publice și politice către M. Marcellus, Augustus i-a predat lui Cn. Calpurnius Piso un document care cuprindea date despre armată și finanțe, iar inelul cu sigiliu a fost trecut pe degetul lui M. Agrippa³⁸. Această decizie neașteptată, dar care va duce la un conflict pentru putere³⁹, s-a datorat probabil neîncrederii lui Augustus în mult prea tânărul său ginere, așa cum credea Cassius Dio: „poate să și fi voit să înapoieze poporului libertatea sau, mai știi, urmărea ca Agrippa să primească conducerea de stat de la popor. În orice caz, el știa că acesta era foarte iubit de oamenii simpli și nu dorea să pară că el este acela care îi transmite puterea”⁴⁰. Referitor la această problemă, R. Bauman aprecia că alegerea lui Augustus a fost făcută din cauza stării precare de sănătate a lui M. Marcellus, cei doi îmbolnăvindu-se în aceeași perioadă⁴¹.

Tot de la Cassius Dio aflăm că eforturile medicului Antonius Musa, libert al Antoniiilor, au dat roade în tratamentul lui Augustus, care ajunsese deja la limită, fiind incapabil „a-și mai satisface necesitățile naturale”. Tratamentul aplicat a constat în băi și poțiuni reci și a fost benefic pentru stimularea întregului organism⁴². Pentru succesul obținut, Antonius Musa a primit bani și dreptul de a purta inele din aur (privilegiu deținut doar de senatori), iar el și colegii săi de breaslă erau scutiți de dări⁴³.

³⁵ Cassius Dio 53.28; E. Fantham, *op. cit.*, p. 29.

³⁶ G. Marañón, *op. cit.*, p. 71; E. Fantham, *op. cit.*, p. 57.

³⁷ Cassius Dio 53.30; B. Levick, *Drusus Caesar and the Adoptions of AD 4*, în „Latomus. Revue d'Étude Latines”, 25 (1966), p. 242.

³⁸ Cassius Dio 53.30; G. Marañón, *op. cit.*, p. 71; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 101; R. Seager, *op. cit.*, p. 16; C. H. V. Sutherland, *Coinage in Roman Imperial Policy 31 BC-AD 68*, Barnes and Nobles, 1971, p. 56.

³⁹ R. Syme, *Livy and Augustus*, în „Harvard Studies in Classical Philology”, 64 (1959), p. 69.

⁴⁰ Cassius Dio 53.31; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 36.

⁴¹ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 101.

⁴² Cassius Dio 53.30; G. Marañón, *op. cit.*, p. 70.

⁴³ Cassius Dio 53.30; Suetonius, *Augustus* 59.1.

La scurt timp după însănătoșire, Augustus a renunțat la consulat⁴⁴, primind în schimb *imperium proconsulare maius*, *tribunicia potestas* pe viață, precum și dreptul de a deține „odată pentru totdeauna ... magistratura proconsulatului, așa încât să nu mai fie obligat la intrarea în incinta *pomerium*-ului să o depună, nici să o capete din nou”⁴⁵. Având în vedere perioada despre care discutăm, zvonurile care circulau prin Roma despre desemnarea unui succesor pentru preluarea puterii puteau degenera în conflicte conduse de susținătorii sistemului de guvernare republican. Pentru a le combate, Augustus a dorit să își citească în fața Senatului prevederile testamentare, căutând astfel să demonstreze că puterea nu urma să fie transferată unui alt personaj. În ciuda eforturilor sale, senatorii nu i-au permis deconspirarea documentului⁴⁶.

În acest timp, principele a trebuit să rezolve și conflictul apărut între M. Marcellus și M. Agrippa, pe fondul alegerii făcute de Augustus când era bolnav⁴⁷. Susținerea unuia dintre cei doi ar fi dus la un adevărat dezastru, în opinia lui Cassius Dio. În consecință, profitând de experiența lui M. Agrippa, Augustus l-a trimis în Syria. Acesta a acceptat misiunea dar s-a oprit pe insula Lesbos, iar în provincia atribuită și-a expediat comandanții⁴⁸.

Legat de acest moment, Suetonius a realizat o paralelă între motivele care i-au determinat pe Tiberius și Agrippa să părăsească Roma. Astfel, Tiberius a acționat precum M. Agrippa în anul 23 a. Chr.; când „M. Marcellus a primit însărcinări publice, el s-a retras la Mytilene, ca prezența lui să nu constituie un obstacol și o cenzură pentru tânăr”⁴⁹. Așadar, dacă ar fi să credităm textul biografului, principele nu a avut nicio contribuție în luarea deciziei lui M. Agrippa, exilul fiind voluntar⁵⁰.

R. Syme considera că M. Agrippa a fost unul dintre opozanții ascensiunii lui M. Marcellus, fiindcă acesta din urmă era mult prea tânăr pentru a beneficia de o putere reală⁵¹. Atitudinea lui nu trebuie interpretată ca fiind îndreptată împotriva conceptului de monarhie. Susținând politica augusteică și opunându-se promovării lui M. Marcellus, Agrippa își proteja propriile interese⁵². Într-o altă percepție,

⁴⁴ W. K. Lacey, *Augustus and the Principat. The Evolution of the System*, Francis Cairns, 1996, p. 194.

⁴⁵ Cassius Dio 53.32; R. Seager, *op. cit.*, p. 9; A. Guarino, *Gli aspetti giuridici del principato*, în „Aufstieg und Niedergang der Römische Welt”, 13 (1980), p. 33.

⁴⁶ Cassius Dio 53.31.

⁴⁷ Velleius Paterculus 2.93; R. Seager, *op. cit.*, p. 16.

⁴⁸ Cassius Dio 53.32; R. Seager, *op. cit.*, p. 17.

⁴⁹ Suetonius, *Tiberius* 10.1.

⁵⁰ R. Seager, *op. cit.*, p. 16.

⁵¹ R. Syme, *op. cit.*, 1939, p. 342.

⁵² *Ibidem*, p. 343; J. H. Corbett, *The Succession Policy of Augustus*, în „Latomus. Revue d'Étude Latines”, 33 (1974), p. 87.

J. Corbett aprecia că, dacă politica succesorală augusteică nu era deschisă celor din afara familiei Iulia, atunci plecarea lui M. Agrippa își găsește justificarea în explicația lui Suetonius⁵³.

Plecarea lui M. Agrippa a fost urmată la Roma de tragedia lui Marcellus. Din păcate, nu știm cu exactitate când a contractat boala care i-a fost fatală, dar până la sfârșitul anului 23 a. Chr. a decedat⁵⁴. Cassius Dio menționa că, în vara acestui an, M. Marcellus, în calitate de edil, a organizat o serbare pentru care obținuse permisiunea lui Augustus⁵⁵. Dacă principele trecuse deja de perioada de convalescență, iar în vară tânărul era suficient de sănătos pentru a organiza acea manifestare, atunci boala putea surveni spre sfârșitul acestui anotimp sau în toamnă. Medicul Antonius Musa s-a bucurat de un succes extraordinar datorită vindecării lui Augustus, însă tratamentul nu a avut efect și asupra soțului Iuliei Maior⁵⁶. Nu putem spune cu siguranță dacă cei doi au suferit de aceeași boală, însă același tratament a avut două rezultate diferite.

Memoria lui M. Marcellus a fost onorată prin funeralii publice și prin elogiul funebru rostit de principe, iar urna cu cenușa tânărului a fost depusă în mausoleul lui Augustus aflat încă în construcție⁵⁷. În discursul rostit de Augustus au fost trecute în revistă, conform tradiției, calitățile deosebite ale tânărului mort mult prea devreme, iar apartenența la ginta Claudia nu a fost uitată, principele menționându-l, printre alții, și pe Marcus Claudius Marcellus, consul de cinci ori și victorios în războiul cu Hannibal⁵⁸. Datorită calităților și vârstei sale, M. Marcellus fusese extrem de iubit de romani, iar Tacitus consemna că „dragostea poporului nu îi purtase noroc”, așa cum nu-i va purta nici lui Drusus Maior⁵⁹.

Decesul lui M. Marcellus a lăsat-o pe Iulia Maior văduvă la doar 16 ani, iar pe Octavia aproape înnebunită de durere⁶⁰. După cum nota Seneca, Octavia nu și-a revenit niciodată după moartea fiului său, a refuzat expunerea imaginilor cu chipul acestuia, nu a mai zâmbit niciodată și a preferat să evite ieșirile în public pentru a-și consuma suferința în intimitatea familiei. Pe lângă toate acestea, Octavia a dezvoltat și o ură față de toate femeile ale căror fii erau în viață, dar în special față

⁵³ J. H. Corbett, *op. cit.*, p. 88.

⁵⁴ Velleius Paterculus 2.93.1.

⁵⁵ Cassius Dio 53.31; Velleius Paterculus 2.93.1; R. Seager, *op. cit.*, p. 12.

⁵⁶ Cassius Dio 53.30; R. Seager, *op. cit.*, p. 17; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 36; E. Fantham, *op. cit.*, p. 56; G. Marańón, *op. cit.*, p. 70.

⁵⁷ Cassius Dio 53.30; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 36; E. Fantham, *op. cit.*, p. 29.

⁵⁸ E. Malcovati, *Il nuovo frammento augusteo della Laudatio Agrippae*, în „Athenaeum. Studi Periodici di Letteratura e Storia dell'Antichità”, 50.1-2 (1972), p. 147.

⁵⁹ Tacitus, *Annales* 2.41.5; D. R. Shackleton-Bailey, *Tu Marcellus eris*, în „Harvard Studies in Classical Philology”, 90 (1986), p. 199.

⁶⁰ G. Marańón, *op. cit.*, p. 72.

de Livia, ai cărei copii urmau să se bucure de ceea ce avusese cândva M. Marcellus⁶¹.

Din păcate, izvoarele istorice nu au înregistrat reacția Iuliei Maior la moartea soțului său. Chiar dacă legea care reglementa căsătoria nu fusese elaborată, aceasta a fost conștientă probabil că în scurt timp urma să fie recăsătorită de către Augustus, în vederea aducerii pe lume a moștenitorilor familiei, fără ca ea să se poată opune⁶².

În această perioadă, Livia s-a aflat într-un con de umbră datorită personalității și influenței Octaviei. Doar Cassius Dio o menționa pe Livia și acest fapt se datora zvonurilor negative apărute imediat după moartea lui M. Marcellus. Livia, nota Cassius Dio, „a fost acuzată de a fi uneltit moartea lui Marcellus, pentru că trecea înaintea fiilor ei”⁶³. Astfel, prima tragedie din familia lui Augustus i-a adus Liviei și prima acuzație de asasinat. Totuși, Cassius Dio susținea că această acuzație nu putea fi decât o bănuială, „din pricina molimii care a făcut prăpăd și în cursul aceluși an și al anului următor, mulți pierzându-și viața în acele împrejurări”⁶⁴.

Zvonurile legate de asasinarea lui M. Marcellus la instigarea Liviei, coroborate cu informația oferită de Seneca despre ura Octaviei pentru ea, ne permit să credem că, în interiorul familiei, se dădea deja o luptă pentru întâietate. Ipotetic vorbind, ura Octaviei poate fi justificată prin lipsa opțiunilor în fața Liviei, deoarece îi rămăseseră în viață doar fiicele, Marcella Maior, Marcella Minor și cele două Antonii⁶⁵.

După moartea lui M. Marcellus, Augustus a continuat să se preocupe de problema succesiunii, deși forma de guvernământ instaurată după anul 27 a. Chr. nu era susținută prin măsuri legislative, iar puterea de care se bucura principele era personală. În ciuda existenței unor moștenitori, Augustus nu putea căpăta garanții că, după moartea sa, Imperiul Roman va fi controlat de un personaj cu puteri asemănătoare cu ale sale⁶⁶. Astfel, căsătoria Iuliei Maior era singura soluție care îi garanta existența unor moștenitori direcți, fără a fi nevoit să recurgă la adopția unor persoane din afara familiei⁶⁷. Cel care urma să își lege destinul de familia lui Augustus trebuia să fi demonstrat deja loialitate față de principe și față de proiectele sale politice. Și în această privință, Octavia, după cum reținea Plutarch, a

⁶¹ Seneca, *Ad Marciam de consolatione* 2.5; E. Fantham, *op. cit.*, p. 31; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 39, 108, 122; S. Dixon, *The Roman Mother*, Croom Helm, 1988, p. 178.

⁶² E. Fantham, *op. cit.*, p. 31.

⁶³ Cassius Dio 53.33; G. Marañón, *op. cit.*, p. 70.

⁶⁴ Cassius Dio 53.33; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 36.

⁶⁵ S. Dixon, *op. cit.*, p. 178.

⁶⁶ R. Seager, *op. cit.*, p. 14.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 17.

fost factorul decizional. Criteriile menționate i se potriveau lui M. Agrippa, iar Octavia nu a ezitat să-l propună pentru această poziție, deși era soțul fiicei sale Marcella Maior încă din anul 28 a. Chr.⁶⁸. Divorțul lui M. Agrippa de fiica Octaviei și căsătoria cu Iulia Maior din anul 21 a. Chr.⁶⁹ au demonstrat din plin capacitatea de convingere a surorii lui Augustus, Livia fiind din nou exclusă din rândul celor care decideau soarta familiei. Pentru a o consola, Octavia a recăsătorit-o pe Marcella Maior cu Iullus Antonius, fiul lui M. Antonius din căsnicia cu Fulvia⁷⁰.

Cassius Dio însă nu menționează implicarea directă a Octaviei în discuțiile cu privire la alegerea unui nou ginere pentru Augustus, ci menționează doar existența „altor motive”. Acestea s-au adăugat unui sfat memorabil dat de Maecenas: „I-ai ridicat atât de sus încât sau ți-l faci ginere, sau trebuie să-l ucizi”⁷¹. De altfel, Cassius Dio susținea că Augustus l-a silit pe M. Agrippa „să-și repudieze soția, care nu era alta decât propria lui nepoată, pentru a o lua în căsătorie pe Iulia”⁷². O a treia versiune aparține lui Suetonius, care relatează că Augustus i-a propus Octaviei cedarea ginerelui său pentru a-l căsători cu tânăra văduvă Iulia Maior. De asemenea, Suetonius a fost singurul care a înregistrat faptul că M. Agrippa avea copii cu o Marcella, dar nu menționează numărul acestora⁷³.

Dacă Octavia ar fi stat în spatele noii căsătorii, atunci această legătură a fost soluția găsită de sora lui Augustus pentru a-și arăta sentimentele negative față de Livia, excluzându-l încă odată pe Tiberius din chestiunea moștenirii⁷⁴. Maecenas însă pare să fi fost cel care a indicat cursul evenimentelor. Augustus era conștient de ambiția și puterea cu care fusese investit M. Agrippa. Reacția acestuia în momentul susținerii carierei lui M. Marcellus de către Augustus era grăitoare și, în asemenea împrejurări, principele nu avea alternativă în alegerea unui ginere⁷⁵. Din nou, sursele literare au preferat să păstreze liniștea cu privire la sentimentele Liviei față de noua alianță matrimonială. Iuliei Maior probabil nu i s-a permis să-și exprime părerea, mai ales în fața unui părinte care impusese una dintre cele mai stranie reguli de conduită domestică: femeile din familia principelui nu aveau dreptul să vorbească decât dacă aveau de spus ceva ce putea fi notat în jurnalul zilnic al casei⁷⁶.

⁶⁸ Plutarch, *Antonius* 87.2; Cassius Dio 53.1; E. Malcovati, *op. cit.*, p. 146.

⁶⁹ R. Seager, *op. cit.*, p. 17.

⁷⁰ Plutarch, *Antonius* 87.2; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 38; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 101; E. Fantham, *op. cit.*, p. 57.

⁷¹ Cassius Dio 54.6.

⁷² Cassius Dio 54.6; R. Seager, *op. cit.*, p. 17.

⁷³ Suetonius, *Augustus* 63.1; E. Malcovati, *op. cit.*, p. 146.

⁷⁴ A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 38; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 102.

⁷⁵ A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 39; E. Fantham, *op. cit.*, p. 56; G. Marañón, *op. cit.*, p. 73.

⁷⁶ Suetonius, *Augustus* 64.2; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 119.

Mariajul cu Iulia Maior i-a deschis lui M. Agrippa drumul spre putere⁷⁷, iar din anul 20 a. Chr. legăturile cu familia principelui au fost și mai strâns legate prin nașterea lui Gaius, primul nepot al lui Augustus⁷⁸. La un an diferență a venit pe lume una dintre fiice, probabil Agrippina Maior, iar în 17 a. Chr. Iulia i-a dat naștere lui Lucius⁷⁹. Acesta a fost momentul în care Augustus și-a pus planul în aplicare, adoptându-i pe cei doi nepoți, care au purtat de acum *cognomen*-ul Caesar⁸⁰. Cu un an înainte, în 18 a. Chr., M. Agrippa fusese asociat la domnie, primind *tribunicia potestas* și *imperium proconsulare* pentru o perioadă de cinci ani⁸¹.

Poziția deținută de M. Agrippa, precum și gestul lui Augustus de a-i trece sub autoritatea sa paternă pe cei doi fii ai Iuliei Maior, transformându-i din punct de vedere legal în frați cu propria lor mamă⁸², trebuie explicate. Dacă Augustus ar fi intenționat adoptarea lui M. Agrippa, atunci planul succesoral îl viza în mod direct pe acesta și nu pe fiii săi. În mod clar, așa cum remarca E. Kornemann, principele și-a dorit să adopte succesori și nu asociați la domnie⁸³. Trecerea lui M. Agrippa sub autoritatea lui Augustus se putea face numai prin procedeu numit *adrogatio*, ceea ce însemna ca toți membrii familiei sale să intre sub *patria potestas* a principelui. Cei doi copii însă au intrat în ginta Iulia prin *adoptio*, rupându-se astfel legăturile de rudenie cu familia biologică.

R. Syme și B. Levick au încercat să explice alegerea făcută de Augustus în anul 17 a. Chr., susținând că, deși M. Agrippa era asociat la domnie, fiii acestuia nu aveau șanse reale de a-și urma bunicul în fruntea Imperiului Roman. Așadar, trecerea lor în ginta Iulia, cu toate implicațiile care decurgeau din aceasta, îi transforma în succesori direcți, căci tatăl biologic urma să le asigure „regenta”, în

⁷⁷ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 102.

⁷⁸ E. Fantham, *op. cit.*, p. 57; G. Marańón, *op. cit.*, p. 73; R. Seager, *op. cit.*, p. 18; F. S. Kleiner, *The Arch of Gaius Caesar at Pisa (CIL XI, 1421)*, în „Latomus. Revue d'Étude Latines”, 44 (1985), p. 156; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 39.

⁷⁹ E. Fantham, *op. cit.*, p. 59; G. Marańón, *op. cit.*, p. 73; R. Seager, *op. cit.*, p. 18.

⁸⁰ A. A. Barrett, *Agrippina. Sex, Power and Politics in the Early Empire*, London, 1996, p. 17; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 39; E. Fantham, *op. cit.*, p. 59; G. Marańón, *op. cit.*, p. 73; R. Seager, *op. cit.*, p. 18; F. S. Kleiner, *op. cit.*, p. 156; B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 30; E. Malcovati, *op. cit.*, p. 151; L. Sensi, *Un frammento di Feriale della Casa Giulio-Claudia da Spello*, în „Athenaeum. Studi Periodici di Letteratura e Storia dell'Antichità”, 55.1-2 (1977), p. 331; C. H. V. Sutherland, *op. cit.*, p. 58; E. Rifner Parker, *The Education of Heirs in the Julio-Claudian Family*, în „The American Journal of Philology”, 67.1 (1946), p. 35.

⁸¹ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 102; E. Fantham, *op. cit.*, p. 60, 92; B. Levick, *op. cit.*, 1966, p. 230.

⁸² B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 30.

⁸³ E. Kornemann, *Doppel-prinzipat und Reichstellung im Imperium Romanum*, Leipzig, 1930, p. 13.

cazul în care erau minori la moartea principelui⁸⁴. Interpretarea lui R. Syme, preluată și de G. Marañón, îl plasează pe M. Agrippa în poziția unui ministru extrem de important pentru sistemul de guvernământ augusteic, a cărui loialitate a fost câștigată prin căsătoria cu Iulia Maior, însă neimplicat direct în succesiunea la purpura imperială⁸⁵. „Regența mai mult sau mai puțin vizibilă romanilor”, pe care urma să o asigure M. Agrippa, indică transpunerea unui concept specific monarhiilor cu tradiție, într-o perioadă în care regimul de la Roma nu avea nicio bază constituțională și, cu atât mai mult, nu se putea erija într-o monarhie ereditară.

Contrar acestei păreri s-a plasat F. B. Marsh, care nota că planul lui Augustus prevedea asigurarea succesiunii pentru două generații. Astfel, în cazul morții sale, M. Agrippa urma să-i succedă, așa cum indicase încă din anul 23 a. Chr., iar cei doi fii adoptați îi urmau tatălui biologic⁸⁶. Această explicație, susținută și de J. H. Corbett⁸⁷, pare mult mai apropiată de realitate dacă ne uităm la adopțiile petrecute mai târziu, în anul 4 p. Chr..

Conform inscripțiilor descoperite în partea orientală a Imperiului Roman, Gaius și Lucius Caesar nu au rămas în grija părinților biologici⁸⁸. Deși întreaga familie a fost onorată prin ridicarea unor monumente⁸⁹ începând cu anul 16-15 a. Chr.⁹⁰, cei doi băieți ai cuplului nu au fost reprezentați alături de M. Agrippa⁹¹. Mențiunile celor doi erau individuale și întotdeauna cu trimitere la filiația dobândită după anul 17 a. Chr., dar completând grupul statuar dedicat Iuliei Maior și Liviei⁹². În schimb, fiicele Iuliei au fost alăturate părinților și Liviei.

Având în vedere transformările suferite de familia lui Augustus, Livia cu greu și-ar mai fi putut crea speranțe cu privire la ascensiunea vreunuia dintre fiii săi. După anul 17 p. Chr., planul lui Augustus pentru succesiune părea foarte bine consolidat. Primului principe urma să fie succedat de generalul M. Agrippa, iar acesta de fiii adoptați ai lui Augustus. Pentru că succesorii lui Augustus erau legați de familia sa prin intermediul Iuliei Maior, succesiunea avea la bază principiul cognatic, dar întărit de o legătură agnată⁹³. Această idee a fost întărită prin apariția

⁸⁴ B. Levick, *op. cit.*, 1966, p. 230; R. Syme, *op. cit.*, 1939, p. 420-421; R. Seager, *op. cit.*, p. 18.

⁸⁵ R. Syme, *Tacitus*, vol. I, Oxford, 1958, p. 403; G. Marañón, *op. cit.*, p. 73.

⁸⁶ F. B. Marsh, *The Reign of Tiberius*, Oxford, 1931, p. 33; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 39.

⁸⁷ J. H. Corbett, *op. cit.*, p. 89.

⁸⁸ E. Fantham, *op. cit.*, p. 60.

⁸⁹ *CIL* III, 7156 = *CIL* III, 7157 = *IG* XII², 537 – Eresus (Lesbos); *BCH* 1926, 447 – Thespieae; *ILS* 8784 – Thasos.

⁹⁰ E. Fantham, *op. cit.*, p. 60, 93.

⁹¹ *Ibidem*, p. 94.

⁹² *BCH* 1926, 447 – Thespieae.

⁹³ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 102.

unei emisiuni monetare la Roma, în anul 13 a. Chr.. Denarul avea efigia principelui pe avers, iar pe revers erau reprezentați Gaius și Lucius Caesar însoțiți de mama lor Iulia Maior, dar fără a li se indica numele⁹⁴. Prezența Iuliei Maior pe monede indica descendența directă a fiilor adoptivi și principiul pe care se bazase Augustus în trasarea succesiunii. De altfel, deși reprezentările statuare ale celor doi tineri indicau o asemănare evidentă cu M. Agrippa, izvoarele confirmând acest aspect⁹⁵, efigiile de pe monede au fost modificate pentru ca asemănarea cu Augustus să-i califice ca moștenitori legitimi⁹⁶.

Anul 13 a. Chr. a fost marcat de evenimente fericite pentru principe și familia sa. Astfel, Tiberius a ocupat pentru prima dată magistratura consulară⁹⁷, alături de P. Quintilius Varus⁹⁸, iar lui M. Agrippa i-a fost reconfirmată poziția de asociat la domnie, prelungindu-i-se *tribunicia potestas* pe alți cinci ani⁹⁹. În sfârșit, principele a revenit la Roma după succesele dobândite în Gallia și Hispania pe parcursul a trei ani¹⁰⁰. Pentru a celebra pacea care domnea pe cuprinsul Imperiului Roman și pentru a-l cinsti pe Augustus drept garant al acesteia, „Senatul a decretat că trebuie să se consacre un altar pe Câmpul lui Marte pentru *Pax Augusta*, la care a hotărât ca magistrații, sacerdoții și fecioarele vestale să aducă sacrificii în fiecare an”¹⁰¹. După cum vom vedea, consacrarea acestui altar va avea loc la aproape patru ani distanță, timp în care familia lui Augustus va mai suferi două pierderi foarte importante.

În anul 12 a. Chr., principele a fost nevoit să rostească elogiul funebru pentru ginerele și asociatul său M. Agrippa, decedat la 51 de ani¹⁰². Acesta fusese trimis în Pannonia spre sfârșitul anului 13 a. Chr., dar, îmbolnăvindu-se, el s-a retras în Campania pentru tratament. Aici, cel mai important general al lui Augustus a murit, fără să mai fi ajuns în provincie¹⁰³. Plinius cel Bătrân susținea că decesul lui M. Agrippa s-ar fi datorat în mare parte neplăcerilor provocate de adulterele soției

⁹⁴ C. H. V. Sutherland, *op. cit.*, p. 34.

⁹⁵ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.9.

⁹⁶ E. Fantham, *op. cit.*, p. 67.

⁹⁷ R. Seager, *op. cit.*, p. 19.

⁹⁸ *Fasti Consulares inde a Caesaris nece usque ad Imperium Diocletiani* 1881, p. 10; Cassius Dio 54.25.1; *CIL* VI, 850: *Ti(berio) Claudio Nerone / P(ublio) Quintilio Varo co(n)s(ulibus) / constitutum est*.

⁹⁹ Cassius Dio 54.28.1; E. Malcovati, *op. cit.*, p. 145; E. Fantham, *op. cit.*, p. 67; C. H. V. Sutherland, *op. cit.*, p. 62.

¹⁰⁰ *Res Gestae divi Augusti* 26.2: *Gallias et Hispanias provi(n)cia[s] ... pacavi*.

¹⁰¹ *Res Gestae divi Augusti* 12.2; Cassius Dio 54.25.

¹⁰² Cassius Dio 54.28; Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia* 7.8.

¹⁰³ Cassius Dio 54.28.1; E. Fantham, *op. cit.*, p. 67; M. Reinhold, *Marcus Agrippa: A Biography*, Geneva, 1933, p. 9; R. Seager, *op. cit.*, p. 20.

sale și tiraniei socrului său¹⁰⁴. *Laudatio Agrippae*, rostit de principe, nu a putut trasa descendența asociatului său, căci tatăl acestuia, pe nume Lucius Agrippa, nu se făcuse remarcat în viața publică, iar locul nașterii defunctului era necunoscut¹⁰⁵. Discursul elogia însă cariera deosebită a lui M. Agrippa și confirma acordarea puterii tribuniciene în anul 18 a. Chr., reînnoirea acesteia în timpul consulatului ginerilor săi, Tiberius Claudius Nero¹⁰⁶ și Publius Quinctilius Varus¹⁰⁷, precum și asocierea sa la putere¹⁰⁸. Totodată, nici viața sa de familie nu putea fi trecută cu vederea, având în vedere că din mariajul cu Iulia Maior se născuseră deja patru copii și al cincilea, Agrippa Postumus, urma să se nască la câteva luni după decesul tatălui său¹⁰⁹. Căsnicia și numărul mare de copii trebuiau să fie un model pentru societatea romană aflată într-un proces de refacere morală, susținut de *lex Iulia de maritandis ordinibus* promulgată în anul 18 a. Chr..

Moartea lui M. Agrippa nu a fost contabilizată în dreptul Liviei, care de altfel nici nu apare menționată. Având în vedere evenimentele ulterioare morții generalului, în interiorul familiei Livia a avut un cuvânt de spus, însă Octavia a fost cea care a menținut echilibrul susținând ideea și eforturile lui Augustus de a o căsători pe Iulia Maior cu un personaj din afara cercului puterii.

Moartea lui M. Agrippa a fost urmată, la scurt timp, de cea a Octaviei, sora lui Augustus¹¹⁰. Cassius Dio oferă mai multe informații care ne pot ajuta în datarea corectă a decesului Octaviei. Astfel, istoricul antic menționa că, în acel an, principele a ordonat un nou recensământ, a revizuit Senatul și a fost oficiată căsătoria Iuliei Maior cu Tiberius¹¹¹. Un alt eveniment, deosebit pentru viața religioasă a Romei, plasat de Cassius Dio în anul decesului Octaviei, a fost numirea primului *flamen Dialis* după 76 de ani¹¹². Totuși, istoricul nu menționează participarea lui Augustus în calitate de *pontifex maximus* la ceremonia de învestire. Velleius Paterculus, în schimb, nota că numirea lui Servius Maluginensis a avut loc la 75 de ani de la sinuciderea lui Cornelius Merula¹¹³, deci în anul 12 a. Chr., când

¹⁰⁴ Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia* 7.8.

¹⁰⁵ Velleius Paterculus 2.96.1; Tacitus, *Annales* 1.3.1; E. Malcovati, *op. cit.*, p. 149.

¹⁰⁶ Velleius Paterculus 2.96.1.

¹⁰⁷ E. Malcovati, *op. cit.*, p. 145.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 144; L. Koenen, *Die laudatio funebris des Augustus für Agrippa auf einem neuen Papyrus (P. Colon. inv. Nr. 4701)*, în „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik”, 5 (1970), p. 217; V. Ehrenberg, A. H. M. Jones, *Documents Illustrating the Reigns of Augustus and Tiberius*, Oxford, 1976, p. 166.

¹⁰⁹ E. Malcovati, *op. cit.*, p. 150; P. M. Swan, *op. cit.*, p. 207.

¹¹⁰ E. A. Hemelrijk, *Matrona Docta. Educated Women in the Roman élite from Cornelia to Julia Domna*, Routledge, 2005, p. 104.

¹¹¹ Cassius Dio 54.35.

¹¹² Cassius Dio 54.36.1.

¹¹³ Velleius Paterculus 2.22.

a murit M. Agrippa. Pe de altă parte, Suetonius relatează că decesul Octaviei a survenit pe când principele avea 54 de ani, fără a conserva și alte informații utile pentru încadrarea în timp a acestui eveniment¹¹⁴. După cum bine cunoaștem, Augustus era născut pe 23 septembrie 63 a. Chr., iar 54 de ani a împlinit în anul 9 a. Chr.. Așadar, conform celor consemnate de Suetonius, decesul Octaviei s-ar fi produs între 23 septembrie și 31 decembrie 9 a. Chr.¹¹⁵.

Ca și în cazul ginerelui său, Augustus a rostit elogiul funebru pentru Octavia¹¹⁶, despre care Cassius Dio a reținut câteva aspecte. Elogiul a fost cuvântat „menținând și în această împrejurare un văl între el și mort ... Drusus vorbi de la înălțimea unei tribune, căci fusese decretat doliul public și senatorii își schimbaseră veșmintele. Trupul Octaviei a fost purtat pe umerii ginerilor ei, dar Augustus n-a acceptat toate cinstirile câte fuseseră decretate pentru a-i onora memoria”¹¹⁷. Suetonius nu ne oferă detalii despre funeralii, însă menționează că a fost „cinstită cu cele mai mari onoruri”¹¹⁸.

În urma săpăturilor desfășurate la mausoleul lui Augustus, a fost descoperită o inscripție pe două coloane care certifică așezarea urnei cu cenușa Octaviei în monumentul funerar al principelui. Prima coloană a epigrafei o prezintă pe Octavia în ipostaza de mamă, alăturându-i-l pe Marcus Marcellus, depus în același mausoleu, și de soră a lui Caesar Augustus¹¹⁹. Cea de-a doua o prezintă ca fiică a lui Gaius [Octavius] și soră a principelui¹²⁰. Accentul pus pe gradul de rudenie cu Augustus poate fi interpretat ca un însemn onorific, indicându-l, în același timp, și pe proprietarul mormântului. Din păcate, în niciuna din cele două coloane Octavia nu apare menționată ca soție¹²¹, deși numele primului soț, Gaius Marcellus, reiese din filiația lui M. Marcellus.

Deși între Livia și Octavia nu au fost înregistrate conflicte, decesul acesteia din urmă i-a permis Liviei să iasă din conul de umbră în care stătuse mai bine de două decenii¹²². După cum am menționat mai sus, anterior decesului surorii sale,

¹¹⁴ Suetonius, *Augustus* 61.2.

¹¹⁵ B. Levick, *op. cit.*, 1966, p. 238.

¹¹⁶ E. Malcovati, *op. cit.*, p. 149.

¹¹⁷ Cassius Dio 54.35; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 119.

¹¹⁸ Suetonius, *Augustus* 61.2.

¹¹⁹ *CIL* VI, 40356 = *AÉ* 1928, 64 = *AÉ* 1928, 88 = *AÉ* 1949, 1 = *AÉ* 1994, 219: [*M(arcus)*] *Marcellus C(ai) filius* / *gener* / [*A*] *ugusti Caesaris* // *Octavia C(ai) filia* / *soror* / *August[i] Caes[ar]is*].

¹²⁰ *CIL* VI, 40357 = *AÉ* 1994, 220: [*Ossa*] / [*Octaviae C(ai) filia*] *s*ororis / [*Imp(eratoris) Caesaris*] *Augusti*.

¹²¹ G. Cresci Marrone, S. Nicolini, *Il principe e la strategia del lutto – Il caso delle donne della domus di Augusto*, în A. Kolb (ed.), *Augustae. Machtbewusste Frauen am römische Kaiserhof?*, Köln, 2010, p. 172-174.

¹²² A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 40.

Augustus dorea să-și recăsătorească fiica văduvă pentru a doua oară, cu un personaj neimplicat în jocul politic. În anul 11 a. Chr. însă principele a cedat probabil insistențelor Liviei și l-a forțat pe Tiberius să divorțeze de Vipsania Agrippina cu care era căsătorit din anul 20-19 a. Chr. și de la care avea deja un fiu, pe Drusus II¹²³. Totuși, alegerea ca ginere a lui Tiberius nu pare să fi fost făcută sub presiune, izvoarele nementionând-o pe Livia, ci mai degrabă principele a căutat un personaj capabil, așa cum fusese M. Agrippa, pentru asumarea responsabilităților conducerii Imperiului Roman¹²⁴. De altfel, ideea succesiunii în cadrul familiei nu îl părăsise pe Augustus. Drusus Maior, fratele lui Tiberius, era căsătorit cu Antonia Minor, iar descendenții acestora erau asociați Iuliilor prin Octavia și probabil din acest motiv Augustus nu a dorit să-i desfacă acestuia mariajul¹²⁵.

Istoricii moderni, ca și cei antici, au suspectat-o permanent pe Livia de uneltiri în vederea promovării fiului său Tiberius. În timpul petrecut în umbra Octaviei, soția lui Augustus a reușit să înțeleagă perfect importanța loialității față de politica principelui¹²⁶ și față de alianțele matrimoniale cu iulienii. De altfel, purpura imperială părea să fie în primă instanță în posesia celui care se căsătorea cu Iulia Maior¹²⁷.

Constrângerea lui Tiberius de a divorța de Vipsania Agrippina și de a se căsători în anul 11 a. Chr. cu Iulia Maior¹²⁸, care încă din timpul vieții lui M. Agrippa încercase să-l seducă¹²⁹, nu a dus, într-o primă fază, la vreun conflict între cei doi. Dimpotrivă, Suetonius nota că Tiberius „la început a trăit în concordie și dragoste cu Iulia, apoi s-a detașat de ea în asemenea măsură, încât au dormit separat; firul care-i unea s-a rupt la moartea fiului lor care se născuse la Aquileea”¹³⁰.

Totuși, ruptura menționată de Suetonius nu s-a produs imediat, deoarece, în anul 9 a. Chr., o întâlnim pe Iulia Maior alături de Livia întreținând matroanele cu ocazia celebrării triumfului lui Tiberius asupra dalmaților și panonilor¹³¹. Doi ani mai târziu, după cum relatează Cassius Dio, banchetul oferit soțiilor senatorilor cu ocazia consacării fundației templului zeiței *Concordia* a fost organizat doar de

¹²³ Suetonius, *Augustus* 63.2, *Tiberius* 7.2; Cassius Dio 54.31.2; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 41; R. Seager, *op. cit.*, p. 20; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 103.

¹²⁴ Cassius Dio 54.31.1; R. Seager, *op. cit.*, p. 20.

¹²⁵ A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 40.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 187.

¹²⁷ A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 98.

¹²⁸ R. Seager, *op. cit.*, p. 20; E. Fantham, *op. cit.*, p. 127.

¹²⁹ Suetonius, *Tiberius* 7.2; G. Marañón, *op. cit.*, p. 38.

¹³⁰ Suetonius, *Tiberius* 7.3; R. Seager, *op. cit.*, p. 20; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 111; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19.

¹³¹ Cassius Dio 55.2.

Livia¹³². Așadar, relația Iuliei Maior cu soțul său s-a destrămat în perioada 9-7 a. Chr. și, probabil, nu s-a datorat pierderii copilului, ci mai degrabă atitudinii ei față de Tiberius.

Tacitus susținea că unul dintre cele mai serioase motive care l-au determinat pe Tiberius să părăsească Roma pentru a se retrage pe insula Rhodos în anul 6 a. Chr. a fost sila și atitudinea arogantă manifestate de soția sa, care „îl socotea mai prejos decât ea”¹³³. Superioritatea invocată poate fi văzută ca o moștenire de familie, căci Iulius Caesar susținea nașterea ginei sale din zeita *Venus Genetrix*. După apoteoza dictatorului, și Octavianus a apelat la o filiație fără precedent, *divi filius*, iar, la rândul său, Iulia Maior se afla într-o poziție excepțională pe care nu uita să o invoce pentru a-și justifica orice acțiune¹³⁴.

De altfel, cum Iulia Maior nu uita că era fiica principelui, nici Tiberius nu avea posibilitatea de a trece cu vederea statutul soției sale, tolerându-i comportamentul licențios, așa cum o făcuse și M. Agrippa¹³⁵. Așadar, retragerea lui Tiberius pe insula Rhodos poate fi considerată un efect al infidelităților Iuliei Maior, „pe care nu îndrăzneam nici s-o acuze, nici s-o repudieze”¹³⁶, iar *Lex Iulia de adulteriis coercendis* îi pedepsea cu exilul pe cei care aveau știință de adulter și îl încurajau prin tăinuire¹³⁷.

În anul 2 a. Chr., după acordarea titlului de *pater patriae* lui Augustus și la patru ani de la exilul autoimpus al lui Tiberius, comportamentul imoral al Iuliei Maior a fost deconspirat. Cassius Dio consemna că Augustus bănuia de ceva timp că fiica sa nu ducea o viață conformă vechiului spirit moral¹³⁸, iar Macrobius susținea că principele „se rușina că se îndoiește de virtutea fiicei sale. El căuta să se mângâie însă, spunându-și că fiica sa are o fire exuberantă, îmbrăcând uneori aparențele nerușinării, dar rămânând totuși nevinovată”¹³⁹.

Cercetările întreprinse de Augustus, probabil ca urmare a unor acuzații aduse Iuliei Maior, au scos la iveală că aceasta „întrecuse orice măsură, până la a participa, noaptea, la banchetele dionisiace, unde bea împreună cu toți ceilalți în mijlocul Forului, ba chiar și pe tribuna rostrate”¹⁴⁰. Anterior acestor descoperiri, Tacitus înregistra faptul că Augustus primise o scrisoare din partea Iuliei Maior,

¹³² Cassius Dio 55.8.

¹³³ Tacitus, *Annales* 1.53; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 112.

¹³⁴ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.8; Velleius Paterculus 2.100; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 111.

¹³⁵ Tacitus, *Annales* 1.53, 6.51; E. Fantham, *op. cit.*, p. 66; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 110; J. A. Weller, *Tacitus and Tiberius' Rhodian Exile*, în „Phoenix. The Journal of the Classical Association of Canada”, 12.1 (1958), p. 33; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19.

¹³⁶ Suetonius, *Tiberius* 10.1; R. Syme, *op. cit.*, 1959, p. 70.

¹³⁷ E. Fantham, *op. cit.*, p. 127.

¹³⁸ Cassius Dio 55.10.

¹³⁹ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.3-4.

¹⁴⁰ Cassius Dio 55.10.

„plină de cuvinte jignitoare la adresa lui Tiberius”, dar despre care „se credea ... că a fost alcătuită de Sempronius Gracchus”¹⁴¹. Acest „urmaș al unei familii nobile ... o necinstise pe aceeași Iulie pe când era măritată cu M. Agrippa ... ; când fu dată în căsătorie lui Tiberius, Gracchus, ibovnic cutezător, o îndemnă să-i facă în ciudă bărbatului ei și să-l urască”¹⁴². Probabil, printre injuriile aduse lui Tiberius, scrisoarea conținea atât dorința Iuliei Maior de a divorța de acesta, cât și anumite acuze politice. Implicarea lui Iullus Antonius, deși Tacitus nu o menționează, și cea a lui Sempronius Gracchus au complicat foarte mult situația¹⁴³. Plinius cel Bătrân însă adăuga acuzațiilor de adulter și pe aceea de conspirație împotriva lui Augustus, susținând că planurile de paricid au fost aduse la cunoștința publicului¹⁴⁴, dar niciun alt autor antic nu menționează acest detaliu. Este adevărat că, în secolul al III-lea p. Chr., Cassius Dio îl pomenea pe Iullus Antonius ca amant dornic de a ajunge prin astfel de practici la puterea supremă¹⁴⁵, însă el nu menționează citirea unei astfel de acuzații în Senat. Seneca, la rândul său, nota că „toți acei tineri erau legați de Iulia prin adulter cum este legat un soldat de general prin jurământul militar”¹⁴⁶, dar această informație poate indica doar o formă de protecție reciprocă a celor implicați, nicidecum existența unei conspirații împotriva principelui. Totuși, frica principelui, care i-a produs și mânia, poate fi regăsită tot la Seneca: „încă odată”, aprecia filosoful, „Augustus trebuia să se teamă de o femeie aflată în legătură cu un alt Antonius”¹⁴⁷. O altă ofensă adusă lui Augustus, în calitate de legislator, a fost încoronarea, în nopțile de dezmăț, a statuii lui Marsyas¹⁴⁸, în detrimentul zeului Apollo, considerat de principe ca fiind cel mai mare jurist și cel care îl inspirase pentru emiterea legilor iulieni¹⁴⁹.

Furia lui Augustus după primirea raportului a fost de nestăpânit, iar Suetonius relatează că „s-a gândit s-o ucidă”¹⁵⁰, însă, renunțând la această idee, principele a prezentat Senatului problema printr-o notă citită de cvestor, el însuși absentând de la respectiva ședință din cauza rușinii¹⁵¹. Ulterior, menționa Seneca, rușinea s-a transformat în regretul că nu a ascuns întreaga afacere, de care el oricum

¹⁴¹ Tacitus, *Annales* 1.53.

¹⁴² Tacitus, *Annales* 1.53; E. F. Leon, *Scribonia and her Daughters*, în „Transactions and Proceedings of the American Philological Association”, 82 (1951), p. 172.

¹⁴³ A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 20.

¹⁴⁴ Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia* 7.149.

¹⁴⁵ Cassius Dio 55.10.

¹⁴⁶ Seneca, *De brevitate vitae* 4.6.

¹⁴⁷ Seneca, *De brevitate vitae* 4.6; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 114.

¹⁴⁸ Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia* 21.9.

¹⁴⁹ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 117-118.

¹⁵⁰ Suetonius, *Augustus* 65.2.

¹⁵¹ Suetonius, *Augustus* 65.2; Cassius Dio 55.10.

aflase foarte târziu¹⁵². Nota conținea în mod sigur numele amanților Iuliei Maior și ale celorlalte persoane, bărbați și femei, implicate în scandal, odată ce sentințele Senatului par să fi fost date în același timp.

Velleius Paterculus este cel care oferă cele mai multe informații cu privire la personajele implicate. Astfel, pe lângă Iullus Antonius și Sempronius Gracchus, apar Quintus Crispinus, care sub masca unui om serios ascundea o fire extrem de slabă, Appius Claudius și Scipio¹⁵³. Liberta Phoebe este singura femeie nominalizată în lucrările lui Suetonius și Cassius Dio. Frica acesteia de pedeapsă a determinat-o să se sinucidă imediat după izbucnirea scandalului, gestul său fiind admirat și lăudat de Augustus, care susținea că „ar fi preferat să fie tatăl lui Phoebe”¹⁵⁴. De altfel, această libertă, după modelul Hispalei Faecenia, ar fi putut fi cea care a demascat ieșirile nocturne și adulterele Iuliei Maior, iar trădarea i-ar fi fost pedepsită cu întoarcerea în sclavie¹⁵⁵. Identitatea denunțătorului nu ne este cunoscută, iar Livia, principalul suspect în multe alte situații, nu este menționată de izvoarele literare. În lucrarea lui Velleius Paterculus, singurul amant care s-a sinucis a fost Iullus Antonius, deși în relatările lui Tacitus și Cassius Dio acesta apare drept condamnat la moarte¹⁵⁶. Restul acuzațiilor, printre care și Iulia Maior, au fost exilați, primind din partea principelui scrisori menite să îi protejeze în locurile unde urmau să-și petreacă întreaga viață¹⁵⁷. Dintre ei, Sempronius Gracchus a fost condamnat să-și ducă traiul pe insula Caercina din Marea Africii¹⁵⁸.

Domiciliul forțat al Iuliei Maior a fost stabilit de Augustus pe insula Pandateria¹⁵⁹, în apropiere de coasta Campaniei, unde mama ei, Scribonia, o urmă de bună voie¹⁶⁰. Condițiile detenției pe insulă au fost reținute de Suetonius: „fiicei sale exilate [Augustus] i-a interzis vinul și orice fel de lux, contactul cu orice bărbat, om liber sau sclav, fără să i se fi cerut avizul: voia să știe vârsta, statura, tenul, chiar și semnele particulare și cicatricile”¹⁶¹.

După soluționarea acestei probleme, Augustus a considerat necesară informarea lui Tiberius. Printr-o scrisoare, viitorul principe a aflat că era divorțat

¹⁵² Seneca, *De beneficiis* 6.32; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 113.

¹⁵³ Velleius Paterculus 2.100; E. F. Leon, *op. cit.*, p. 173.

¹⁵⁴ Cassius Dio 55.10; Suetonius, *Augustus* 65.2; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 115.

¹⁵⁵ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 116.

¹⁵⁶ Velleius Paterculus 2.100; Tacitus, *Annales* 4.44; Cassius Dio 55.10; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 109.

¹⁵⁷ Seneca, *De clementia* 1.10.3; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 109, 115.

¹⁵⁸ Tacitus, *Annales* 1.53.

¹⁵⁹ Tacitus, *Annales* 1.53.

¹⁶⁰ Cassius Dio 55.10; Velleius Paterculus 2.100; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 108; E. F. Leon, *op. cit.*, p. 173; G. Marañón, *op. cit.*, p. 87.

¹⁶¹ Suetonius, *Augustus* 65.3; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19.

de Iulia Maior, prin autoritatea lui Augustus, și că aceasta fusese condamnată din cauza imoralității sale¹⁶². Suetonius înregistra faptul că „vestea l-a bucurat [pe Tiberius], dar a socotit că este de datoria sa să-l roage pe tată în dese scrisori s-o ierte pe fiică; i-a lăsat Iuliei, în ciuda vinovăției ei, toate darurile pe care i le făcuse vreodată”¹⁶³.

Părerile istoricilor moderni referitoare la acțiunile Iuliei Maior precum și la reacția violentă a lui Augustus sunt împărțite. J. V. P. D. Balsdon considera că furia principelui nu s-a datorat în totalitate aflării adevărului despre viața promiscuă a Iuliei Maior, ci mai degrabă a ținut seama de persoanele din anturajul acesteia și de pericolul pe care întregul grup îl reprezenta pentru poziția sa politică¹⁶⁴. Adept al conspirației, J. Carcopino susținea că Iulia Maior se erijase într-un lider al opoziției, dornic să își doboare tatăl. Deși izvoarele literare nu pomenesc o astfel de conspirație, Iulia Maior a apelat inițial la ajutorul lui Tiberius, dar acesta s-a eschivat și s-a retras pe insula Rhodos. În consecință, Iulia Maior și-a îndreptat privirea spre Iullus Antonius, personaj dornic să-și răzbune tatăl și fratele, dar încântat și de posibilitatea de a accede la purpura imperială¹⁶⁵. După cum se poate observa, întreaga poveste țesută de J. Carcopino are la bază legenda Tulliei, cea care și-a ucis soțul și l-a convins pe cumnatul său să-și omoare soția și apoi socrul, pe Servius Tullius, pentru a prelua puterea¹⁶⁶. Aceeași poveste a Tulliei a fost pusă în versuri de către poetul Ovidius după anul 2 a. Chr., iar E. Fantham considera că acesta poate fi un indiciu despre adevărul nespus de Augustus în scrisoarea trimisă senatului¹⁶⁷.

Nici A. A. Barrett nu exclude ideea unei conspirații organizate în jurul Iuliei Maior sau chiar pusă la cale de aceasta. Opinia istoricului se bazează pe faptul că toți cei implicați făceau parte din vechi familii republicane, dornice probabil să guste din puterea principelui, iar ceea ce a urmat a demonstrat clar că lupta pentru putere nu ținea cont nici de afecțiunea specifică dintre tată și fiică¹⁶⁸. Relațiile de rudenie dintre exilați au fost evidențiate și de B. Levick: Appius Claudius era nepotul vitreg al lui Marcus Antonius, Cornelius Scipio era nepotul Scriboniei, iar Sempronii și Quinctii erau legați de familia Iuniilor Silani, din care făcea parte amantul Iuliei Minor, Decius Iunius Silanus¹⁶⁹. Aceste legături pot susține ideea unei alianțe politice pentru a destabiliza autoritatea principelui, dar autoarea

¹⁶² R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 108.

¹⁶³ Suetonius, *Tiberius* 11.4; E. F. Leon, *op. cit.*, p. 173; A. A. Barrett, *op. cit.*, p. 19.

¹⁶⁴ J. P. V. D. Balsdon, *op. cit.*, p. 86.

¹⁶⁵ J. Carcopino, *Passion et Politique chez le Césars*, Paris, 1958, p. 114-115, 129.

¹⁶⁶ E. Fantham, *op. cit.*, p. 131.

¹⁶⁷ Ovidius, *Fasti* 6.614-616; E. Fantham, *op. cit.*, p. 124.

¹⁶⁸ A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 20.

¹⁶⁹ B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 33; Tacitus, *Annales* 3.24.

considera că exilul Iuliei Maior s-ar fi datorat, în primul rând, presiunilor exercitate asupra lui Augustus de fiică în alianță cu Scribonia, pentru a-i permite divorțul, clătinând astfel sistemul succesoral imaginat de principe. Lansând această ipoteză, B. Levick scoate din calcul conspirația Iuliei Maior pentru asasinarea lui Tiberius și a lui Augustus, precum și acuzațiile de adulter. Comportamentul adulterin a fost combătut de B. Levick prin simpla prezență a Scriboniei alături de fiica sa în exil. Participarea la suferința fiicei era forma de protest a Scriboniei față de acuzațiile false, garantând nevinovăția Iuliei Maior prin propria sa demnitate¹⁷⁰.

Ipoteza că dorința de a divorța de Tiberius a stat la baza exilului Iuliei poate fi regăsită la E. Fantham. Autoarea nota că era foarte posibil ca, lovindu-se de refuzul categoric al principelui, Iulia Maior să fi apelat la sprijinul celor menționați mai sus pentru a face apel la popor împotriva deciziei lui Augustus¹⁷¹.

Teoria lui R. Syme cu privire la trimiterea în exil a Iuliei Maior conține o componentă politică, dar nu este legată de nicio acțiune conspirativă a acesteia împotriva principelui. Istoricul susține că, în anul 2 a. Chr., planul succesoral al principelui era definitiv trasat, iar Iulia Maior nu mai era instrumentul indispensabil al puterii. Ultimul ei rol era însă de a garanta, prin sacrificarea sa, ascensiunea fără probleme a celor doi fii adoptivi ai principelui, Gaius și Lucius. Divorțul hotărât de principe avea drept consecință ruperea legăturilor lui Tiberius cu iulienii și excluderea lui definitivă din rândul succesorilor prezumtivi¹⁷².

J. H. Corbett, deși pare de acord cu implicația politică a exilului Iuliei Maior, nu acceptă sacrificarea fiicei doar pentru a-l exclude pe Tiberius din cursa pentru putere. Argumentele sale au la bază genealogia personajelor implicate. Astfel, anterior adopției, legăturile de rudenie ale lui Gaius și Lucius cu principele se rezumau doar la faptul că erau fiii Iuliei Maior. Tiberius era fiul Liviei, soția lui Augustus, deci legătura poate fi considerată la fel de strânsă¹⁷³. Așadar, eliminarea Iuliei Maior, doar pe considerentele enunțate de R. Syme, ar fi însemnat pierderea unui factor de influență în susținerea ascensiunii celor doi tineri. Drept dovadă, Livia a rămas alături de Augustus până la sfârșitul vieții, luptând pentru întărirea lui Tiberius. De altfel, ultimele prevederi testamentare ale lui Augustus cu privire la soarta fiicei sale demonstrează foarte clar faptul că nu Tiberius a fost cauza exilului Iuliei Maior, ci aversiunea principelui față de activitatea acesteia, anterioară anului 2 a. Chr.

R. A. Bauman respinge ideea unei conspirații țesută de Iulia Maior în complicitate cu presupușii săi amanți. Întâlnirile nocturne din forum au fost interpretate ca manifestări ale unui grup de tineri rebeli, deși fiica principelui se

¹⁷⁰ B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 33-34.

¹⁷¹ E. Fantham, *op. cit.*, p. 133.

¹⁷² R. Syme, *op. cit.*, 1939, p. 427.

¹⁷³ J. H. Corbett, *op. cit.*, p. 92.

apropia de 40 de ani, fără consecințe de ordin politic. Pedepsele atribuite fiecărui personaj în parte, cu excepția lui Iullus Antonius, despre care nu știm cu exactitate dacă s-a sinucis sau a fost condamnat la moarte, sunt destul de blânde în raport cu acuzația de conspirație¹⁷⁴.

În legătură cu întâlnirile nocturne ale Iuliei Maior, P. Vayne nota că, „noaptea, orașele romane erau lăsate în seama tineretului, iar împărații înșiși, cât erau tineri, luau parte la asemenea expediții nocturne ... doamnele din înalta societate aveau un privilegiu similar, dar mai drăguț; să organizeze vesele expediții nocturne și, în cursul lor, să batjocorească orice lucru respectabil. Iulia, fiica împăratului Augustus însuși, umbla noaptea prin Roma, cu prietenii și cu amanții ei; s-a distrat punând o cunună de flori pe capul unei vechi și venerabile statui din Roma, în for. Gestul a scandalizat, căci Augustus era foarte hotărât să se indigneze de purtarea fiicei lui, care făcea greșeala de a trăi cu libertatea de moravuri a doamnelor din aristocrația romană și de a nu fi înțeleș că tatăl ei devenise împărat”¹⁷⁵. Într-adevăr, petrecerile nocturne erau frecvente în rândul tineretului roman, însă comportamentul Iuliei Maior deriva tocmai din perfecta înțelegere a faptului că era fiica principelui, căreia i se putea permite orice¹⁷⁶. Augustus însă, hotărât fiind să readucă în prim-planul vieții publice vechea morală romană prin emiterea legilor iuliene, nu a întârziat să își facă cunoscută indignarea provocată de insolența propriei fiice, cea care, alături de întreaga familie, trebuia să reprezinte un etalon pentru întreaga societate. M. Hammond susținea că, prin pedepsirea fiicei sale și ulterior a nepoatei, Augustus a demonstrat clar sinceritatea legislației emise în vederea condamnării imoralității încetățenite printre romani¹⁷⁷. Încălcarea *lex Iulia de adulteriis coercendis* de către Iulia Maior pune în pericol credibilitatea acțiunilor reformatoare întreprinse de Augustus, știrbind, în același timp, autoritatea conferită principelui prin acordarea titlului de *pater patriae*. Totuși, Tacitus nota că, „dând unei greșeli răspândite între bărbați și femei grava denumire de pângărire a celor sfinte și de călcare a maiestății, Augustus trecea dincolo de îngăduința strămoșilor și de legile [pe care el însuși le dăduse]”¹⁷⁸.

Felul în care au decurs primii cinci ani de exil pe insula Pandateria nu ne este cunoscut, dar știm că Augustus, în ciuda urii dezvoltate împotriva fiicei sale, i-a acordat o alocație pentru a se susține. De altfel, așa cum menționează Cassius

¹⁷⁴ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 115.

¹⁷⁵ P. Veyne, *Sexualitate și putere în Roma antică*, București, 2009, p. 99-100.

¹⁷⁶ Macrobius, *Saturnalia* 2.5.8.

¹⁷⁷ M. Hammond, *The Sincerity of Augustus*, în „Harvard Studies in Classical Philology”, 69 (1965), p. 145.

¹⁷⁸ Tacitus, *Annales* 3.24.

Dio, i-a lăsat și prin testament „ceva avere”¹⁷⁹. De asemenea, prezența Scriboniei și speranța ascensiunii unuia dintre fiii săi, urmată de reabilitarea sa, i-au permis Iuliei Maior să ducă un trai relativ liniștit.

În anul 3 p. Chr., la Roma a izbucnit un scandal menit să-l determine pe Augustus să-și ierte fiica și să o readucă în capitală. Suetonius nota că principele „abia după cinci ani i-a permis să plece din insulă pe continent și să-și îndulcească puțin tratamentul. N-a vrut însă niciodată s-o ierte în ciuda rugămintelor repetate ale poporului roman; le-a urat tuturor asemenea fiice și neveste”¹⁸⁰. De asemenea, Tacitus susține aducerea Iuliei Maior pe continent, „în orașul Rhegium, situat lângă strâmtoarea Siciliei”¹⁸¹, dar nu furnizează informații cu privire la motivul luării unei asemenea decizii. Cea mai detaliată descriere a manifestațiilor organizate pentru reabilitarea Iuliei Maior ne parvine de la Xiphilinus, epitomatorul lui Cassius Dio din secolul al XI-lea: „deoarece poporul insista din răspuțeri pe lângă Augustus să-și recheme fiica, el declară că mai degrabă s-ar amesteca focul cu apa decât s-o aducă înapoi. Atunci, oamenii din popor aruncară multe vâlvătăi de foc pe apa Tibrului, fără ca totuși să dobândească înțelegere. Mai târziu însă făcură atâta zarvă încât, în cele din urmă, Iulia a fost adusă din insulă pe continent”¹⁸². Un secol mai târziu, Zonaras, având probabil la îndemână un text corupt, susținea că Iulia, în anul 4 p. Chr., era reabilitată și se afla la Roma unde pune presiune pe Augustus în vederea adopției lui Tiberius¹⁸³. După toate probabilitățile, datorită lipsei de acuratețe a sursei, Zonaras a încurcat însă numele Liviei cu cel al Iuliei. În opinia lui R. A. Bauman, manifestațiile erau, de fapt, opoziții ascensiunii lui Tiberius în detrimentul lui Gaius Caesar. În aceste condiții, Iulia Maior era văzută ca o armă puternică pentru a contracara influența crescută a Liviei asupra lui Augustus. După moartea lui Gaius Caesar, asemenea demonstrații nu au mai avut loc¹⁸⁴.

Exilul de la Rhegium a durat 11 ani, timp în care Iulia Maior s-a aflat tot în compania mamei sale, dar a beneficiat și de ajutorul financiar al Liviei / Iuliei Augusta¹⁸⁵. Într-o inscripție descoperită în zonă apar menționați liberti ai Iuliei, precum și o libertă ce pare să-i fi fost trimisă de Livia / Iulia Augusta¹⁸⁶. Tacitus a criticat această filantropie a soției lui Augustus, susținând că, „atunci când copiii

¹⁷⁹ Cassius Dio 56.32; E. Champlin, *The Testament of Augustus*, în „Rheinisches Museum für Philologie”, 132 (1989), p. 162.

¹⁸⁰ Suetonius, *Augustus* 65.3.

¹⁸¹ Tacitus, *Annales* 1.53; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 108; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19.

¹⁸² Xiphilinus 103.19-28.

¹⁸³ Zonaras 10.36.

¹⁸⁴ R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 119.

¹⁸⁵ E. D. Huntsman, *op. cit.*, p. 154.

¹⁸⁶ AÉ 1975, 289 = AÉ 1995, 367.

vitregi erau în culmea puterii, îi omora pe ascuns, iar atunci când erau nenorociți le arăta milă în văzul tuturor”¹⁸⁷. Dacă Livia urmărea prin ajutorul oferit să înlăture orice bănuială legată de implicarea sa în condamnările fiicei și nepoatei lui Augustus, după anul 14 p. Chr., susținerea celei din urmă nu mai avea niciun sens. Totuși, sprijinul acordat a durat până la moartea Iuliei Minor, în anul 28 p. Chr.¹⁸⁸.

Anterior morții lui Augustus, Suetonius relatează că „Audasius și Epicadus hotărâseră să-i facă să evadeze pe Iulia, fiica lui Augustus, și pe nepotul său Agrippa Postumus, din insulele în care fuseseră exilați și să-i ducă la armate”¹⁸⁹. A. E. Pappano susținea că acest complot fusese organizat în anul 14 p. Chr., dar nu a avut sorți de izbândă fiind deconspirat¹⁹⁰.

Citirea testamentului lui Augustus nu a ridicat niciun semn de întrebare cu privire la soarta Iuliei Maior. Atât ei cât și Iuliei Minor, ca dovadă a dezmoștenirii, le-a fost interzisă depunerea osemintelor după deces în mausoleul lui Augustus¹⁹¹. Alte prevederi legate de aceste două femei nu cunoaștem.

Atitudinea lui Tiberius față de fosta sa soție a fost una dură, după cum menționează izvoarele literare. Tacitus nota că „în același an [14 p. Chr.] își dădu sfârșitul Iulia ... surghiunită și hulită, după suprimarea lui Postumus Agrippa i se spulberară toate nădejdiile. Tiberius, ajuns împărat, o lăsă pradă lipsurilor și unei boli de lungă durată, crezând că stingerea ei din viață, după acest îndelungat exil, va trece nebăgată în seamă”¹⁹². Această prezentare a evenimentelor scoate în evidență faptul că noul principe se face vinovat de neglijarea stării de sănătate a fostei sale soții, însă cauza decesului se regăsește în depresia Iuliei și în lipsa dorinței sale de viață, după aflarea veștii morții ultimului său fiu¹⁹³. Această metodă voluntară de curmare a vieții, prin delăsare și înfometare, era comună în lumea romană¹⁹⁴. Identificarea asasinului în persoana lui Tiberius de către Tacitus, după cum nota R. S. Rogers, trebuie văzută ca rezultat al propagandei literare anti-tiberiene¹⁹⁵.

Suetonius face aluzie la sfârșitul Iuliei Maior, însă nu specifică când a avut loc și care au fost cauzele decesului, indicând doar care au fost măsurile luate de

¹⁸⁷ Tacitus, *Annales* 4.71.

¹⁸⁸ A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 60.

¹⁸⁹ Suetonius, *Augustus* 19.2.

¹⁹⁰ A. E. Pappano, *Agrippa Postumus*, în „Classical Philology”, 36.1 (1941), p. 41.

¹⁹¹ Suetonius, *Augustus* 101.3; Cassius Dio 56.32; E. Champlin, *op. cit.*, p. 163; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19.

¹⁹² Tacitus, *Annales* 1.53; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 109; J. A. Weller, *op. cit.*, p. 35.

¹⁹³ J. A. Weller, *op. cit.*, p. 35.

¹⁹⁴ F. B. Marsh, *op. cit.*, p. 51; I. Scott Ryberg, *Tacitus. Art of Innuendo*, în „Transactions of the American Philological Association”, 73 (1942), p. 385.

¹⁹⁵ R. S. Rogers, *The Deaths of Julia and Gracchus, A. D. 14*, în „Transactions and Proceedings of the American Philological Association”, 98 (1967), p. 386.

Tiberius cu privire la regimul acesteia. Cu o notă tristă, Suetonius nota că Tiberius „nu i-a ușurat exilul, ceea ce era o chestiune de bun-simț; dimpotrivă, a înăspriț ordinele tatălui interzicându-i să iasă din casă și să aibă contacte cu bărbați, ba chiar i-a suprimat banii și renta dată de Augustus sub pretextul dreptului public, deoarece Augustus nu le menționase în testamentul său”¹⁹⁶. Tiberius, pe fondul tentativei de evadare din 14 p. Chr., a revenit în cazul Iuliei Maior la prevederile inițiale ale lui Augustus, când a consemnat-o pe insula Pandateria. Ridicarea sprijinului financiar nu a fost altceva decât respectarea legii, căci Iulia Maior fusese dezmoștenită de Augustus, sau prevenirea unei eventuale tentative de evadare prin mituirea paznicilor¹⁹⁷. Peste toate însă, de nicăieri nu reiese că ea a fost forțată să se sinucidă.

Dacă analizăm descrierea lui Cassius Dio, perspectiva este diferită față de cele dezbătute mai sus. Istoricul antic nota că Augustus, deși nu i-a permis fiicei sale întoarcerea din exil, „i-a lăsat ceva avere”¹⁹⁸. Această informație contravine celor menționate de Tacitus și Suetonius, despre imposibilitatea Iuliei de a-și susține traiul. Din paragraful dedicat sfârșitului Iuliei Maior, conservat prin epitoma lui Zonaras, reiese că Tiberius i-a limitat spațiul vital, iar ea a decedat din cauza stării precare de sănătate și datorită înfometării¹⁹⁹. Din această relatare putem deduce, de asemenea, că disperarea a împins-o pe Iulia Maior să renunțe la hrană, de unde și deteriorarea stării generale de sănătate, urmată de deces, înainte de sfârșitul anului 14 p. Chr.²⁰⁰.

Deși majoritatea istoricilor care s-au preocupat de această problemă au considerat că Tiberius a jucat un rol important în eliminarea Iuliei Maior²⁰¹, R. S. Rogers aprecia că ea a decedat din cauze naturale, așa cum s-a întâmplat cu toți cei care au pierit în anul 14 p. Chr., Augustus, Agrippa Postumus și chiar Sempronius Gracchus²⁰².

Totuși, după decesul Iuliei Maior, Scribonia a revenit la Roma, unde, doi ani mai târziu, o găsim susținându-l pe Marcus Scribonius Libo Drusus, un nepot al său, în timpul procesului intentat pentru conspirație împotriva lui Tiberius²⁰³. De aici, înțelegem că Scribonia se aflate la Rhegium până în anul 14 p. Chr. și ar fi putut să o sprijine financiar pe fiica sa. De altfel, dacă luăm în calcul legislația

¹⁹⁶ Suetonius, *Tiberius* 50.1.

¹⁹⁷ R. S. Rogers, *op. cit.*, p. 386; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19; R. Seager, *op. cit.*, p. 42; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 109.

¹⁹⁸ Cassius Dio 56.32.

¹⁹⁹ Zonaras 2.2; R. Seager, *op. cit.*, p. 42.

²⁰⁰ R. Seager, *op. cit.*, p. 42; B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 35; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 109.

²⁰¹ G. Marañón, *op. cit.*, p. 94; A. A. Barrett, *op. cit.*, 1996, p. 19; R. A. Bauman, *op. cit.*, p. 109; E. Fantham, *op. cit.*, p. 91.

²⁰² R. S. Rogers, *op. cit.*, p. 390.

²⁰³ Tacitus, *Annales* 2.27-31; B. Levick, *op. cit.*, 1975, p. 35; E. D. Huntsman, *op. cit.*, p. 155.

augusteică din anul 18 a. Chr., Iulia Maior, care născuse cinci copii viabili, trebuia să beneficieze de *ius trium liberorum*. Ieșind astfel de sub autoritatea tatălui său, ea își putea gestiona singură averea. Niciun izvor literar nu menționează decăderea sa din drepturile cetățenești, iar folosirea termenului *relegatio* de către Suetonius pentru a desemna specificul condamnării din anul 2 a. Chr. indică tocmai conservarea calității sale de cetățean cu drepturi depline asupra averii personale²⁰⁴. Așadar, Iulia Maior putea dispune în continuare de bunurile sale și de cele lăsate în posesia sa de către Tiberius după divorț.

Pentru Agrippa Postumus, izvoarele indică faptul că averea sa personală a fost vărsată în tezaurul militar²⁰⁵, însă, în cazul Iuliei Maior, dezmoștenirea însemna doar eliminarea de la masa succesorală a lui Augustus, bunurile personale nefiind atinse. Probabil, renta care îi era trimisă pe insulă și apoi la Rhegium provenea din profitul obținut de pe proprietățile acesteia, și de aceea nu a fost menționată în testament. Sistarea plății de către Tiberius, justificată prin prevederile dreptului public, a fost doar un mijloc de a acoperi confiscarea bunurilor și privarea Iuliei Maior de orice sursă de venit.

În concluzie, ideea dinastică imaginată de Augustus și susținută inițial de Octavia și, ulterior, de Livia a fost cea care a dus la transformarea Iuliei Maior într-un instrument politic menit să perpetueze familia primului principe roman în vederea succesiunii. Dacă Livia Drusilla, în pofida controverselor legate de activitatea sa de culise, a reușit să se plieze perfect cerințelor morale impuse de regimul augusteic, afișând un comportament demn de o matroană romană, Iulia Maior a zdruncinat puternic perfecțiunea casei imperiale. În ciuda faptului că Iulia Maior și-a îndeplinit misiunea, aducând pe lume cinci copii, lipsa sa de moralitate, așa cum reiese din izvoare, a fost cea care i-a pecetluit destinul. În viziunea principelui, comportamentul Iuliei Maior, lipsit de inhibiții, extravagant și imoral, aducea atingere legilor emise tocmai în vederea reformării societății romane. Exilarea acesteia a reprezentat soluția lui Augustus pentru a o îndepărta de Roma și pentru a demonstra sinceritatea reformelor întreprinse. Pe de altă parte, istoricii antici au sugerat că exilul Iuliei Maior s-ar fi datorat intrigilor Liviei, care și-a început astfel lupta împotriva iulienilor, considerați principalii vinovați pentru traumele și tragediile trăite de familia ei în timpul războaielor civile.

²⁰⁴ J. H. Corbett, *op. cit.*, p. 92.

²⁰⁵ Cassius Dio 55.32; A. A. Barrett, *op. cit.*, 2002, p. 59; P. M. Swan, *op. cit.*, p. 175, 210; Sh. Jameson, *Augustus and Agrippa Postumus*, în „Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte”, 24.2 (1975), p. 304.